
МАКАРОВА М.О.,
кандидат медичних наук,
доцент кафедри дитячої хірургії
та анестезіології,
Запорізький державний
медичний університет,
м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Визначено зміст поняття навчальної мотивації іноземних студентів-медиків. Досліджено особливості формування та розвитку навчальної мотивації іноземних студентів-медиків.

Ключові слова: навчальна мотивація, професійна мотивація, формування навчальної мотивації, розвиток навчальної мотивації, навчальний процес, викладач, іноземний студент.

Определено содержание понятия тайны учебной мотивации иностранных студентов-медиков. Исследованы особенности формирования и развития учебной мотивации иностранных студентов-медиков.

Ключевые слова: учебная мотивация, профессиональная мотивация, формирование учебной мотивации, развитие учебной мотивации, учебный процесс, преподаватель, иностранный студент.

Defined the concept of the mysteries of learning motivation of foreign medical students. The peculiarities of formation and development of educational motivation of foreign medical students.

Key words: learning motivation, professional motivation, the formation of learning motivation, development of learning motivation, learning process, teacher, foreign student.

Вступ.

Проблема навчальної мотивації є однією з найбільш складних та актуальних в зв'язку з її багатогранністю й багатоаспектністю. Мотивація будь-якої діяльності має складну, багаторівневу систему й навчальна мотивація не виняток. Більшість дослідників навчальної мотивації (Шадріков. В.Д., Ельконін Д.Б., Давидов В.В., Гребенюк О.С., Маркова А.К.) вважають що навчальна мотивація – це загальна назва для процесів, методів, засобів стимулювання осіб, які навчаються, до пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту навчання. Навчальна мотивація дозволяє особистості, яка розвивається, визнати не тільки напрямок, але й засоби реалізації різноманітних форм навчальної діяльності, задіяти емоційну-вольову сферу. Вона виступає вагомою багатофакторною детермінацією, що обумовлює специфіку навчальної ситуації в кожний часовий інтервал.

Дослідженням проблеми навчальної мотивації займалися такі науковці як Божович Л.І., Гаврилова О.В., Гальперін П.Я., Мамаєва Н.А., Моргун В.Ф., Морозова Н.Г., Рогов М.Г., Славина Л.С., Соколова М.М., Чаденкова О.А., Чирков В.І., Якобсон П.М., Яруліна Л.Р.

Основна частина.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства все більшого значення набуває глобалізація та інтеграція системи вищої освіти, експорт освітніх послуг. Запорізький державний медичний університет (ЗДМУ) прикладає максимум зусиль в цьому напрямку: за грантом TEMPUS IV виконує міжнародну програму «Створення міжрегіональних мереж національних центрів медичної освіти, орієнтованих на проблемне навчання та віртуальних пацієнтів» (який фінансується

Європейським Союзом. У проекті беруть участь 9 університетів-партнерів із Греції, Великої Британії, Кіпру, Грузії та Казахстану), співпрацює з визнаним мовним центром Каптанколедж (Ванкувер, Канада) з удосконалення англійської мови у онлайн режимі, а також виконує договори в сфері освіти з Кіровською державною медичною академією, Казахстанським державним університетом ім. Марата Оспанова, Андижанським державним медичним інститутом (Узбекистан), Державним університетом Акакія Церетелі (Грузія), університетом Давіда Твіддіані (Грузія), Вроцлавським медичним університетом (Польща), університетом Палацького (Оломоуц, Чехія), університетом Нікосії (Кіпр). У 2013 р. ЗДМУ став офіційним представником Канадського коледжу англійської мови (Ванкувер, Канада) і отримав сертифікат цього коледжу. В рамках підписаного договору з цим, одним з найвідоміших мовних центрів у світі, студенти, магістри та викладачі проходять онлайн навчання за канадською програмою, потім складають тести і отримують сертифікати про відповідний рівень знання англійської мови [5].

В Запорізькому державному медичному університеті навчаються більше 10 тисяч студентів, магістрів, інтернів, клінічних ординаторів, аспірантів, курсантів, в тому числі 1817 іноземних громадян з 42 країн світу (1027 іноземних студентів навчаються англійською мовою).

З 2002 р. в ЗДМУ запроваджена англійськомовна система навчання іноземних громадян зі спеціальності «Лікувальна справа», що дало змогу збільшити щорічний набір іноземних студентів і розширити міжнародні зв'язки університету. Підготовка іноземних громадян здійснюється трьома мовами

– українською, російською та англійською. У 2014-2015 н.р. в університеті англійською мовою навчається 1009 осіб. У 2015-2016 н.р. планується створення потоку вітчизняних студентів, які будуть навчатися англійською мовою [2, с. 58].

Переважає більшість іноземних студентів-медиків відчуває дискомфорт та труднощі в процесі навчання. В першу чергу це пов'язано з труднощами спілкування українською чи російською мовами в оточуючому середовищі, іноді – відсутністю взаєморозуміння з викладачем, національно-психологічними особливостями іноземних студентів. Найбільш серйозними стресовими факторами для іноземних студентів-медиків є труднощі при підготовці до занять, кліматичні відмінності, віддаленість родини, менший шанс, ніж на батьківщині студента, для залучення в соціальне життя міста та країни. В той же час, оволодіння професією лікаря, виконання своєї професійної діяльності (спілкування з пацієнтами й медичним персоналом українською чи російською мовами, читання спеціальної літератури та ін.) вимагає від іноземних студентів-медиків високого рівня професійної й комунікативної компетенції. В зв'язку з чим, професорсько-викладацький склад повинен надавати як академічну, так і моральну підтримку іноземним студентам-медикам. При розробці програм навчання необхідно враховувати національно-психологічні особливості іноземних студентів-медиків, підвищувати їх академічну мотивацію.

В процесі навчання іноземних студентів-медиків необхідно враховувати особливості мотивації їх навчання, специфіку співвідношення мотивації навчання із процесом соціокультурної адаптації, а також з індивідуаль-

но-психологічними й соціально-психологічними особливостями студентів іноземців. Іноземні студенти-медики засвоюють цінності нового соціокультурного середовища – це й налагодження соціальних контактів, і подолання мовного бар'єра, і самореалізація в новому соціумі, і інтеграція в ньому. Успішність процесу адаптації іноземних студентів до навчальної діяльності й соціального середовища стимулює їх інтелектуальну активність.

Навчальна мотивація визначається рядом специфічних факторів: особливостями іноземних студентів-медиків (самооцінка, рівень інтелектуального розвитку); особливостями викладача; організацією педагогічного процесу; специфікою навчального предмета.

Одним з найпоширеніших видів мотивації є мотивація досягнення. Вчені поділяють мотивацію на зовнішню (при якій людина прагне що-небудь зробити, що саме по собі їй не цікавить, але їй потрібний результат) і внутрішню (при якій людина що-небудь робить, що саме по собі їй цікаво, але для неї не важливо, яким буде результат). Зовнішня мотивація залежить від відносин людини з навколишнім світом. Це може бути бажання одержати різного роду винагороди або, навпаки, уникнути покарання. При внутрішній мотивації навчання є самоціллю, нагороду за свої дії людина шукає в самій собі. Внутрішня мотивація – ідеї, творчість, самоствердження, переконаність, перспективний розвиток особистості, потреба в спілкуванні, вона має місце в тих випадках, коли цікавий сам процес пізнання.

Зовнішня мотивація націлює на досягнення кінцевого результату навчання, а при внутрішній мотивації важливий процес навчання; зовнішня мотивація в цілому сприяє збільшенню обсягу виконуваної роботи, а вну-

тріштя – якості. Зовнішня мотивація не пов'язана безпосередньо зі змістом предмета, а обумовлена зовнішніми обставинами.

Роль формування й розвитку мотивації іноземних студентів-медиків є надзвичайно важливою у вищому медичному навчальному закладі, оскільки професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний фактор розвитку професіоналізму й особистості; тільки на основі її високого рівня формування можливий ефективний розвиток професійної освіченості й культури особистості [4]. Для іноземних студентів-медиків надзвичайно важлива мотивація особистісного росту й саморозвитку.

На формування навчальної мотивації іноземних студентів-медиків впливають наступні фактори: культурні, освітні, психологічні, психогігієнічні та ін., що характеризують виховне, освітнє, професійне середовище особистості.

Психологічні фактори містять у собі:

- об'єктивні вікові особливості; характерологічні, типологічні особливості особистості (риси характеру, схильність, здатність, інтереси, психофізіологічні якості особистості, рівень їх загальноосвітньої й професійної підготовки); суспільні впливи на мотиви, що впливають на формування ціннісних орієнтацій, відносин, професійної мотивації й професійної самосвідомості;
- суб'єктивні: потенціал особистості, в тому числі високі професійно-особистісні стандарти, прагнення до знань, до розширення свого кругозору; потреба в самоствердженні, досягненні, потреба у визнанні; робота над собою: аналіз і перспективна по-

будова професійного життєвого плану діяльності, самоаналіз, самовиховання, саморозвиток, усвідомлення себе членом професійного співтовариства в майбутньому, прийняття професійної ролі.

Значимий вплив на формування професійної мотивації особистості студента-медика мають такі фактори як: 1) навчальне середовище (фізичні умови праці, гігієнічні умови праці, матеріально-технічна база забезпеченості навчального процесу (підручники, наукова література, у тому числі навчально-методичні видання, комп'ютерне, технічне оснащення); заохочення (соціальне прийняття, повага, визнання й схвалення з боку оточення); гарні відносини в колективі студентів, здоровий морально-психологічний клімат у вищому медичному навчальному закладі; 2) особистісний ріст (можливості для розширення свого навчально-професійного світогляду (факультативи, спецкурси, участь у наукових конференціях, семінарах); створення перспектив подальшого навчання; ріст відповідальності й впливу (участь у студентських, молодіжних рухах, громадських організаціях та ін.); можливість експериментування, творчості, самовираження (участь у науково-дослідній діяльності, у практичній реалізації інноваційних проєктів; у студентських клубах та ін.); 3) залученість й особистісна значимість (поінформованість у справах, планах, перспективах вузу; зацікавленість в особистісному розвитку кожного студента-медика); 4) зацікавленість та прагнення до знань (методично вірно організована навчальна діяльність з використанням сучасних форм та методів навчання, постановка навчальних завдань і цілей; самостійна навчальна діяльність студентів-медиків;

змагання в навчальній діяльності).

Матеріально-технічна база забезпеченості навчального процесу, методично вірно організована навчальна діяльність і самостійна навчальна діяльність іноземних студентів-медиків, на наш погляд, мають вирішальне значення для розв'язання проблеми навчальної мотивації. В свою чергу, процес самонавчання студентів активізується при наявності серйозної й стійкої мотивації.

Щоб іноземні студенти-медики могли успішно засвоювати або закріплювати певні частини курсу самостійно, викладач повинен проробити досить велику роботу (банки завдань, навчально-методичні посібники, електронні підручники та ін.). Викладач повинен надавати допомогу в доборі літератури для підготовки до занять; створювати спеціальні методичні вказівки для іноземних студентів; постійно підвищувати свою кваліфікацію; володіти іноземною мовою; використовувати при поясненні навчального матеріалу велику кількість демонстраційного матеріалу; індивідуально працювати з кожним студентом іноземцем. Викладач повинен враховувати слабку україномовну підготовку іноземного студента, розуміти проблеми іноземних студентів, згладжувати конфлікти на основі знань національного менталітету країни кожного студента.

У багатьох іноземних студентів-медиків є внутрішня мотивація навчання. Такі студенти, як правило, мають вже відносно реальні життєві настанови. Навчання у ЗДМУ для них – необхідність, певні плани на майбутнє. При вивченні навчального курсу студенти повинні мати чітке уявлення про те, які теми вони будуть вивчати, які завдання повинні виконати до строго визначеного терміну. Звичайно студентам на початку семестру ви-

дається навчально-методичний план занять, в якому весь курс розбитий на модулі. Кожний модуль включає кілька тем, за якими студент повинен виконати певні завдання, за які він одержує бали. Такий план допомагає студентові зрозуміти структуру курсу й організувати свою роботу.

В іноземних студентів-медиків виникають труднощі при конспектуванні лекцій, тому що вони не можуть швидко й грамотно записати ключові положення, в зв'язку з чим їм, на початку вивчення курсу, в електронному виді видається повний курс лекцій для самостійної роботи. Студент, таким чином, може ще раз опрацювати лекцію й додатковий матеріал з даної теми.

Одночасно з лекціями іноземним студентам-медикам доцільно видавати в електронному виді набір завдань і тестів до кожної лекції. Вдома студент може самостійно відповісти на запитання тесту й розв'язати запропоновані завдання, перевібивши рівень засвоєння матеріалу. Питання, що виникають обговорюються з викладачем на практичних заняттях. Кілька тем, що не ввійшли в лекції, приділяються на самостійне вивчення. За даними темами студентам видається список літератури, користуючись яким студенти-медики готують доповіді й потім виступають з ними.

Комплексне методичне забезпечення навчального процесу є необхідною умовою успішного досягнення цілей навчання, студентам повинна бути надана достатня кількість навчальних посібників та навчально-методичних рекомендацій.

Навчальні посібники виконують не тільки інформаційну, але й організаційно-контролюючу й керуючу функції й складаються з декількох частин. Одна частина включає інформацій-

ний матеріал, укладений відповідно до навчальної програми дисципліни. Інша частина містить питання, ситуаційні завдання, індивідуальні завдання та ін. Робота з цією частиною не припускає засвоєння нових знань, але дозволяє студентові коректувати й застосовувати раніше отримані знання. Третя частина посібника – коментарі й відповіді на поставлені в попередній частині питання, що дає можливість осмислити помилки й самостійно їх усунути. Навчальні посібники зазначеної структури повинні органічно включатися в освітній процес, визначаючи різні форми самостійної роботи студента. Теоретична й практична значимість такої інтегрованої методичної літератури безсумнівна, тому що сам викладач добирає потрібний йому матеріал, що відповідає навчальній програмі та рівню підготовки й знань учнів.

Контрольована *самостійна робота* (КСР) є способом активного, цілеспрямованого отримання студентом нових для нього знань і вмінь без особистої участі в цьому процесі викладачів. КСР повинна включати як підготовку студента до практичних занять із освоєнням методичної й наукової літератури, так і відпрацювання навичок практичного застосування теоретичних знань на практиці. Студентів потрібно зорієнтувати не на засвоєння готових знань, а на оволодіння способами й прийомами їх одержання. Самостійна робота студентів повинна стати ключовою ланкою навчального процесу.

Важливими умовами, які визначають ефективність самостійної роботи, є: правильна комбінація обсягу аудиторної й самостійної роботи; грамотна методична організація роботи студента (спонукання працювати самостійно); забезпечення необхідними

методичними матеріалами; постійний контроль виконання самостійної роботи (оцінка результатів).

Іноземним студентам-медикам складно самостійно працювати з навчальними матеріалами, з довідковою літературою, їм також досить важко контролювати й оцінювати результати своєї діяльності. Тому робота з іноземними студентами вимагає додержання наступних принципів:

- викладачу необхідно дати студентові чітку цільову настанову на самостійну роботу, провести докладний інструктаж з її змісту, прийомів і способів здійснення;
- координувати обсяг самостійної роботи, чітко дозувати час на її виконання;
- допомогти раціонально спланувати час.

Досвід роботи з іноземними студентами також показує, що полегшити засвоєння достатньо складних медичних термінів допомагає глосарій, який складається викладачем та перекладачем. Повторюючи терміни, студенти краще засвоюють лекційний матеріал.

Вдосконалення форм самостійної роботи дозволяє добитися більш якісної підготовки й підвищити ефективність навчання іноземних студентів.

Необхідно також зазначити, що чим раніше буде сформована мотивація на професійну самореалізацію й саморозвиток у студентів, тим ефективніше стане процес і результат навчальної діяльності. Студент у такому випадку максимально прагне одержати знання й уміння, розвинути свої можливості, оскільки орієнтований на професійний саморозвиток.

Реалізація сучасної освітньої концепції вимагає акцентування уваги викладачів на індивідуально-орієнтовану модель навчання, в центрі якої знаходяться інтереси, потреби, мож-

ливості іноземного студента, їх спільна діяльність, яка базується на позитивній взаємодії. В остаточному підсумку це допоможе іноземному студенту повноцінно адаптуватися до умов і системи освіти в Україні та одержати вищу медичну освіту.

Висновки.

Отже, беручи до уваги все вищевказане можна зробити наступні висновки. Мотивація навчальної діяльності складний психологічний феномен, управління яким в навчальному про-

цесі вимагає врахування його структурної організації та динамічності. Вона характеризується складною структурою, однією з форм якої є структура внутрішньої та зовнішньої мотивації.

Завдання вищого медичного навчального закладу полягає у забезпеченні необхідних умов для всебічного професійного та особистісного розвитку, а також, у підготовці та ефективній адаптації іноземних студентів – майбутніх медичних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кисляк Ю.Ф. Особенности структуры учебной мотивации в условиях вузовского обучения. // *Российский психологический журнал*, 2008. – Том 5, № 3. – С. 69-71.
2. Колесник Ю.М., Нерянов Ю.М., Візір В.А., Туманський В.О., Авраменко М.О., Круть Ю.Я. Деякі питання імплементації Закону України «Про вищу освіту» у діяльність вищих навчальних закладів. Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Реалізація Закону України «Про вищу освіту» у вищій медичній та фармацевтичній освіті України», присвяченої пам'яті ректора Л.Я. Ковальчука (Тернопіль, 21-22 травня 2015 р.): Тернопіль: ТДМУ, 2015. – С. 57-59.
3. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. / Бартенєва І.О., Богданова І.М., Бужина І.В. та ін. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2012. – 344 с.
4. Яруліна Л.Р. Развитие учебной мотивации студентов. // *Социс*, 2007. – № 4.
5. www.zsmi.edu.ua.